

Sorin M. Rădulescu, *Amintiri din Cotroceni ale unui fiu de „burghezo-moșier”*, Editura Vreamea, București, 2017, 415 p.

Joi, 25 mai 2017, în cadrul celei de a douăsprezecea ediții a Salonului Internațional de Carte Bookfest, a avut loc lansarea unei noi cărți de amintiri semnată de sociologul Sorin M. Rădulescu. Volumul, intitulat *Amintiri din Cotroceni ale unui fiu de „burghezo-moșier”*, a apărut la editura Vreamea, aceeași care, cu trei ani în urmă, a publicat și prima carte de amintiri a autorului, *Revoluția ca spectacol*. Cronologic, recenta apariție se referă la o perioadă istorică anterioară evenimentelor descrise în prima carte, mai exact la deceniile cinci și șase ale secolului trecut. Alături de autor și de un numeros public, la lansare au mai participat: lingvистa și scriitoarea Sanda Golopenția (care a copilărit în cartierul Cotroceni și a cărei mamă, Ștefania Cristescu Golopenția, soția sociologului Anton Golopenția, s-a numărat printre profesorii care l-au îndrumat pe autor în anii de școală), sociologul Dan Banciu și Silvia Colfescu, din partea editurii. Volumul face parte din colecția „Planeta București”, din care mai fac parte, printre altele *Bucureștii ce se duc* (prima ed. 1910, Tipografia „Neamul Românesc”; ultima ed. 2017), de Henri Stahl (tatăl sociologului Henri H. Stahl, inventatorul stenografiei în limba română) și două antologii editate de Zoltán Rostás: *Între proiecții urbanistice și sărăcie letargică. Bucureștii arhitecților, sociologilor și al medicilor* (2015) și *Alți București interbelici. Studii și cronici gustiene* (2014).

Volumul, fără ambiții literare, se dorește a fi o „mărturie” (p. 9) cu privire la greutățile întâmpinate de autor și de familia acestuia, ca atâția alții, în primele două decenii ale regimului comunist din România, „timpuri care au marcat profund destinul unor generații” (p. 9), după cum notează autorul. Cititorul

este confruntat cu trei registre de lectură, cu trei istorii ce se suprapun, se înlănțuie și se întrepătrund, pe fundalul prefacerilor politice și sociale imediat următoare celui de Al Doilea Război Mondial. Prima istorie este aceea a familiei autorului, o istorie zbuțuită și pe alocuri complicată, ce aduce în prim plan mai multe destine umane, marcate de dureroase drame personale. Acestea i se adaugă și o istorie a cartierului Cotroceni din București, bazată în principal pe amintirile din copilărie ale autorului, dar și pe diverse alte surse. Nu în ultimul rând, prin exemplele alese, este prezentată, sau mai degrabă sugerată, istoria unei clase sociale blamate, persecutate și marginalizate de comuniști, ce i-au atribuit și apelativul de „burghezo-moșierească”. Autorul o mai numește și clasa „foștilor” (p. 12), deoarece reunea foști „burghezi, moșieri, mari și mici proprietari, industriași etc.” și familiile acestora, ce și-au văzut averile, casele și bunurile confiscate, unii dintre ei sfârșind în mod tragic, în închisori sau la Canal. Deși nu a cunoscut asemenea experiențe dramatice, familia autorului nu a fost pusă la adăpost de greutate, fiind în schimb, forțată să se confrunte cu sărăcia. De fapt în aceasta constă și unul din meritele volumului: în faptul că aduce în atenția publicului nu atât crimele (omorurile) comunismului, despre care s-a scris mult în ultimii ani, cât sărăcia, pedeapsă grea, la care regimul totalitar a condamnat, fără drept de apel, pe toți cei considerați ca fiind o amenințare la adresa regimului. Dar nu a fost oare această sărăcie impusă tot o crimă (în sens mai larg) a comunismului? Aceasta este ideea ce pare să reiasă din paginile volumului de amintiri scris de Sorin M. Rădulescu, autor care, trebuie amintit, a publicat și numeroase

lucrări științifice cu titluri semnificative în acest sens: *Justiția restaurativă. Tendințe și perspective în lumea contemporană*, 2006; *Homo Oeconomicus și Homo Sociologicus. O istorie a sociologiei moderne din perspectiva raționalității și iraționalității acțiunii umane*, 2006; *Tendințe actuale ale crimei și criminalității în România*, 2002; *Corupția și crima organizată în România*, 1994 (în colaborare cu Dan Banciu).

Cartea se bazează pe documente din arhiva familiei, pe „memoria copilăriei” și pe informații obținute de la rude și din jurnalele personale ale autorului. În completarea și uneori confirmarea celor prezentate, autorul inserează în text citate provenind din diverse texte tipărite (studii, memorii), dar și dintr-o mare varietate de surse online (bloguri, ediții online ale unor publicații, site-uri de informare, site-uri turistice, pagini de Facebook etc.).

Pentru cercetătorii vieții sociale (sociologi, istorici, antropologi, etnologi, geografi etc.) *Amintiri din Cotroceni ale unui fiu de „burghezo-moșier”* constituie o excelentă sursă de informații cu privire la viața cotidiană din primele două decenii ale regimului comunist, în particular viața celor deposedați și marginalizați de noul regim politic. Autorul prezintă în detaliu existența copiilor și a adulților confrunțați zilnic cu frigul, dar mai cu seamă cu foamea. Printre temele de interes se numără și politica de naționalizare a locuințelor (decretul 92/1950), și repartizarea spațiului locativ. Prin cazul concret, al autorului, cititorul află cum o familie a fost evacuată din propria casă, ulterior naționalizată, și înghesuită în casa altora, la scurt timp naționalizată și ea. Trecerea de la statutul de proprietar la acela de chiriaș la stat, viața în noul spațiu, mult prea mic și lipsit de intimitate, relațiile sociale stabilite cu ceilalți locatari, cu care erau împărțite spațiile comune (baia și bucătăria), sunt tot atâtea aspecte interesante ce ar putea sta la baza unui studiu privind locuirea în perioada comunistă. În carte se mai găsesc și o serie de infor-

mații interesante cu privire la unii membri marcanți ai Partidului Comunist: aflăm, de exemplu, că soții Ceaușescu au locuit pentru scurt timp în Cotroceni, fiind chiar vecini cu familia autorului; mai aflăm și detalii despre viața personală a Anei Pauker după îndepărtarea de la putere, despre fiul său adoptiv și casa din Cotroceni în care au locuit. Autorul descrie și o serie de evenimente pe care le-a trăit în prima parte a vieții sale, cum ar fi: alegerile din 1952, 1957 și 1961, moartea lui Stalin, moartea lui Petru Groza și Festivalul Internațional al Tineretului și Studenților din 1953. Toate acestea sunt însă privite din perspectiva copilului și a dramei sale personale, care din alegeri reține mai cu seamă creșterea ieftină, iar festivalul tineretului îl asociază cu divorțul părinților. În paralel cu aceste evenimente comuniste, autorul descrie și sărbătorile religioase (Paștele și Crăciunul), la care a luat parte, în ciuda încercărilor de deturnare ale autorităților. Informații legate de București sunt de asemenea interesante și utile: este descris calciocul sau târgul de vechituri din zona Colentina (situat pe locul actualului spital Fundeni), unde vor fi sfârșit multe dintre obiectele de preț ale clasei „burghezo-moșierești”, Târgul Moșilor, Mahalaua Dracului, hipodromul Băneasa, Circul Krateyl, ștrandul Bragadiru, stadionul Republicii, Palatul Copiilor (actualul Palat Cotroceni), cinematografele și filmele, teatrele și actorii bucureșteni, Dâmbovița înainte de sistematizare și atâtea altele. O atenție deosebită este acordată obiceiurilor și produselor alimentare existente în epocă, inclusiv a cartelelor de masă – aspecte de viață esențiale pentru copilul de atunci, care încă își mai amintește savarinel, ciocolata, ciorba Lenuței etc. Nu sunt trecute cu vederea nici mărcile de țigări și băuturile (alcoolice și nealcoolice), încercate de autor în adolescență. Sunt de asemenea descrise jocurile copiilor, emisiunile Radio, cărțile citite și mai ales taberele școlare de pe timpul verii. Într-un capitol aparte este descris primul contact al autorului cu viața țăranilor

dintr-un sat din Oltenia și vacanțele care au urmat, la familia bunicului matern.

Cititorul familiarizat cu opera științifică a lui Sorin M. Rădulescu poate identifica în paginile acestei cărți multe dintre subiectele dezvoltate de autor mai târziu, de pe poziția sociologului: furturile mai mari sau mai mici săvârșite de copii și adolescenți (*Evoluții ale delincvenței juvenile în România. Cercetare și prevenire socială*, 2002), comportamentul deviant (*Sociologia devianței și a problemelor sociale*, 2010), pedofilia (*Sociologia și istoria comportamentului sexual „deviant”*, 1996; *Abuzul sexual asupra copiilor*, 2003), violența domestică (*Sociologia violenței (intra)familiale. Victime și agresori în familie*, 2001), sinuciderea (*Suicide in Romania. Trends and Assessments*, 2015), boala (*Sociologia sănătății și bolii*, 2002).

Eventualele reproșuri ce ar putea fi aduse autorului nu trebuie căutate în informația transmisă (cine este oare îndreptățit să critice amintirile altuia, felul în care a trăit și resimțit anumite experiențe de viață?), ci mai degrabă în stilul și în forma textului. Cartea nu are un caracter unitar, după cum autorul însuși o recunoaște (p. 11), relatarea fiind adeseori întreruptă de digresiuni, proprii procesului de rememorare. Interpretările retrospective, pe alocuri forțate, sunt explicabile prin faptul că, deși unghiul de abordare este cel specific copilăriei și adolescenței, vârste la care s-au format amintirile ce au stat la baza cărții, informațiile au fost prelucrate abia la o vârstă matură (p. 11). Subiectivitatea, deschis asumată încă din primele pagini, este așadar inerentă demersului abordat, căruia nu face decât să îi confere unicitate. Rămâne la latitudinea cititorului să împărtășească sau nu alegerile făcute de autor în ceea ce privește faptele descrise, la fel ca și interpretarea pe care o dă acestora.

Ce poate fi reproșat autorului sunt unele aspecte legate de forma textului, cum ar fi: reluarea supărătoare a informației, utilizarea excesivă a semnelor de exclamație, dar

și inserarea unor citate mult prea lungi, ce întrerup cursul natural al amintirilor, fără a aduce nimic altceva, dacă nu confirmare. Nu în ultimul rând, trebuie remarcat recursul la numeroasele referințe online, care s-ar fi cuvenit mai atent selectate. La o rapidă verificare, multe dintre paginile web indicate nici nu mai există. Altele, prin natura lor (www.ziarulring.ro, www.cancan.ro, www.wowbiz.ro ș.a.), nu se potrivesc cu rigorile textului tipărit, căruia îi știrbesc din calitate.

Ca și prima carte de amintiri publicată de Sorin M. Rădulescu, *Amintiri din Cotroceni...* nu este o lectură ușoară. Într-un stil direct, ce nu caută să menajeze, autorul descrie o înlănțuire de drame umane cutremurătoare, pe fondul unor schimbări sociale și politice la fel de dramatice. Cartea reușește să redea atmosfera epocii comuniste prin numeroase detalii cu trimitere la simțuri și senzații primare: imagini, gusturi, sunete, mirosuri, atingeri, căroră li se acordă acea importanță proprie copilăriei. La fel sunt semnalate și sentimentele induse de comunism, dintre care cel mai pregnant este cel al in justiției. O in justiție căreia autorul îi cade victimă, ca mulți alții, fără drept de apel. Autorul, am putea spune, a fost și rămâne una dintre numeroasele victime colaterale ale sistemului comunist, aspect ce a avut probabil un rol major în alegerea carierei sale profesionale de mai târziu. „*Dacă promisiunea egalității reprezenta piatra de temelie a ideologiei oficiale – notează autorul –, inegalitatea dintre oameni (noi și ei – reprezentanții sistemului) și sărăcia aveau să fie realități cu care s-a confruntat direct familia mea, la fel ca atâtea alte familii ai căror capi de familie nu au avut altă vină decât aceea de a se fi îmbogățit prin muncă înainte de instaurarea sistemului comunist*” (p. 411). Acest act de in justiție socială, căci până la urmă despre aceasta este vorba, perpetuat și după 1989 (este suficient să menționăm exemplul autorului care nici până astăzi nu a reintrat în posesia casei părintești naționalizate), a lăsat urme adânci, vizibile și

astăzi în societatea românească, care abundă de resentimente, neîncredere, rachiună, gelozie, de o parte și de alta. În România încă mai există acei „noi” și acei „ei”, iar societatea este în continuare puternic divizată. Aceasta este una dintre provocările lansate

de autor, o temă de studiu adresată poate involuntar sociologilor din generațiile mai tinere care, necunoscând pe pielea lor comunismul, vor avea poate detașarea necesară să îl studieze sub toate aspectele și implicațiile sale sociale.

Irina Stahl
Institutul de Sociologie, Academia Română